

– Akademisk plikt er den akademiske frihetens like viktige motstykke

Det ble nok en runde i diskusjonen om kvalitet og relevans i forskningen da Det Norske Videnskaps-Akademi (DNVA) i samarbeid med Universitetet i Oslo i slutten av april inviterte til seminar i anledning besøk fra Venkatesh Narayanamurti («Venky»), en av forfatterne av boken «Cycles of Invention and Discovery. Rethinking the Endless Frontier» (se *Forskningspolitikk* nr. 4, 2016). Seminarets tema var: The future of science – Addressing Societal Challenges, og skulle gi svar på hvordan forskere kan finne fram til løsninger på dagens utfordringer og hvordan en skal balansere integritet og uavhengighet med samfunnsansvar og relevans i forskningen.

EGIL KALLERUD,
Forskningspolitikk

Forfatterne av boken mener at det svekker forskningens kvalitet og nyskapende evne at en så ofte legger til grunn et skarpt begrepsmessig, institusjonelt og profesjonsmessig skille mellom grunnforskning og anvendt forskning, vitenskap og teknologi, oppdagelse og oppfinnelse. I sitt innlegg på seminaret gikk Narayanamurti gjennom bokens hovedresonnement, herunder dens skarpe kritikk av Vannevar Bush's klassiske rapport «Science - the Endless Frontier» som han mente instituerte et slikt skille, og som i kraft av sin store innflytelse bærer mye av ansvaret for at dette skillet den dag i dag gjennomsyrrer forskningsorganisasjonen i mange land, og særlig i USA. Ole Petter Ottersen har ofte pekt på Bush-rapporten som en sentral inspirasjonskilde, og tok utfordringen: Han ga innleder rett et stykke på vei – det er nære forbindelser mellom grunnforskning og anvendt forskning, og det var et paradoks at ingeniøren Bush så klart favoriserte vitenskap foran teknologi og ingeniørvitenskap. Bush var barn av sin tid, men rapporten bør fortsatt være en inspirasjonskilde, ikke minst for at den så sterkt betoner viktigheten av åpenhet og mobilitet i forskningen.

Forskningsrådets nytiltrådte direktør, John-Arne Røttingen, fant også mye fornuftig og inspirerende i boken. Dette kom særlig eksplisitt til uttrykk i et innlegg i *Dagens Næringsliv* noen dager etter seminaret, der han så bokens budskap som en kommentar til en norsk debatt der grunnforskning og anvendt forskning, kvalitet og relevans, i for stor grad er blitt satt opp mot hverandre: «Hvorfor skape en unødvendig debatt om vi skal satse på vitenskapelig kvalitet eller samfunnsrelevans når vi trenger begge deler?» Vi trenger, som han påpekte, både forskere som jobber langsiktig med grunnleggende problemstillinger, og forskere som jobber målrettet for å finne løsninger på konkrete utfordringer.

Statssekretær Bjørn Haugstads vinkling av seminarets hovedtema var en annen; han benyttet anledningen – Vitenskapsakademiets invitasjon til debatt om forskningens bidrag til å finne løsninger på store samfunnsutfordringer – til å kommentere aktuell norsk debatt om akademisk frihet og i den sammenheng understreke hvor viktig det er at akademisk frihet og akademisk plikt ses som to likeverdige sider av samme sak. For, som han hevdet, spørsmålet om hvordan forskere kan og bør delta for å finne løsninger på vår tids store utfordringer, er i stor grad et

spørsmål om å balansere akademisk frihet på den ene siden og forskningens plikt til og ansvar for å bidra til samfunnet på den andre. Akademisk frihet og institusjonell autonomi er, presiserte han, viktigere enn noen gang i en omskiftelig verden preget av økende populisme og en flom av falske fakta. Samtidig må våre universiteter delta aktivt i bestrebelsene på å løse de store utfordringene: klimaendringer, bærekraftige energikilder, gamle industrier som dør og skaper behov for nye jobber, nye helsetrusler mot befolkningen osv. Derfor bør den pågående intense debatten om akademisk frihet matches av en like levende debatt om akademisk plikt. Å reise en slik debatt kan, sa han, se ut som dårlig timing, med tanke på den nylige «March for Science» og den akademiske frihetens utsatte stilling i Ungarn, Tyrkia og andre steder. Tvert imot, påpekte han, «dette er nettopp riktig tidspunkt for å insistere på at det akademiske samfunnet må opprettholde en bevisst og endog ydmyk holdning til akademisk frihet, til privilegiene som følger med friheten, og til ansvaret som er knyttet til den». Han mer enn antydte at ikke alt i den senere tids norske debatt om akademisk frihet hadde levd opp til dette; her har «medlemmer av det akademiske samfunn [...] reist tvil om politikerne egentlig støtter akademisk frihet og utfordret deres forståelse av denne friheten. Medlemmer av den sittende regjering har fått sin del av denne kritikken», påpekte han, og noen politikere «har blitt beskyldt for direkte å utfordre den akademiske friheten, andre for uberettiget bruk av forskning for å

“Derfor bør den pågående intense debatten om akademisk frihet matches av en like levende debatt om akademisk plikt”

støtte opp under politiske argumenter». Deler av kritikken reiser reelle spørsmål som fortjener seriøs diskusjon, men mye av den bygger også på sviktende premisser og har selv en politisk agenda: «Ett feilaktig premiss for kritikken av politikerne er at akademisk forskning i en viss forstand er nøytral og fri for politiske verdier og ideologier. Dette er et så grovt naivt og utdatert syn at det sjelden forsvares i diskusjoner internt i academia, der det oppfattes som uredelig eller uærlig. Men det er en diskusjonsstrategi som kan være komfortabel og ofte er effektiv når en offentlig forholder seg til politikere. Effektiviteten

Bjørn Haugstad:
– Akademisk frihet og akademisk plikt er to sider av samme sak

Foto: MCaroline L. Jacobsen

“mange politikere blir frustrerte og føler seg urettferdig behandlet, ikke minst fordi det er så mye moralsk indignasjon i disse angrepene på dem”

styrkes av journalisters mangel på villighet eller evne til å utfordre akademikerne, delvis fordi de mener at disse politikerne fortjener offentlig pisking, delvis fordi de mangler tilstrekkelig kompetanse til å gjøre det. Resultatet er at ganske mange politikere blir frustrerte og føler seg urettferdig behandlet, ikke minst fordi det er så mye moralsk indignasjon i disse angrepene på dem.»

Det er en frustrasjon Haugstad deler, som «en politiker med tilstrekkelig akademisk bakgrunn til å gjennomskue det som skjer». Han mente å se innslag av misbruk av den akademiske frihetens privilegier når den brukes «som ideologisk plattform for egennyttig selvtilstrekkelighet [self-serving self-sufficiency] og som forsvar for å unnlate å engasjere seg i samfunnets utfordringer». Dette slår også inn i debatten om kvalitet og relevans: «For ofte diskuterer vi som om det er en iboende motsigelse mellom kvalitet og relevans, der grunnforskning som er initiert nedenfra og opp, som er nysgjerrighetsdrevet og av høy kvalitet, plasseres i det ene ytterpunktet av et enkelt kontinuum, mens forskning som er anvendt, initiert ovenfra og ned, som er tematisk, relevant og av tvilsom vitenskapelig kvalitet, blir plassert i det andre ytterpunktet av samme kontinuum. Nysgjerrighetsdrevet grunnforskning oppfattes gjerne som moralsk mer høyverdig og gir mest prestisje, mens tematisk, anvendt forskning hører med til det politikere, byråkrater og mindre begavede forskere uten nødvendig nysgjerrighet og talent befatter seg med».

Han erkjente at han her ikke formulerte seg særlig nyansert, men det er slik debatten framstår for mange av hans politikerkolleger. Forskere bør anerkjenne at det med den akademiske friheten ikke bare følger rettigheter, men også ansvar og plikter: «den akademiske frihetens privilegier kommer sammen med et ansvar for å forfølge forskning som er vitenskapelig relevant, men som også er relevant for samfunnet. Relevansen må ikke nødvendigvis være kortsiktig, og jeg mener absolutt ikke at alle forskere hele tiden skal drive med forskning med synlig samfunnsmessig rele-

“For at politikk skal kunne være forskningsbasert, trenger vi analyser av potensielle policy-implikasjoner av forskningsfunn, og vi trenger forskning som er designet for å svare på presserende politiske spørsmål”

vans. Men det akademiske samfunn har et kollektivt ansvar, og de som velger å drive med nysgjerrighetsdrevet forskning, har et ansvar for å støtte opp under prestisjen til de forskere som heller driver med anvendt forskning». Han fant støtte for sitt syn i en klassisk bok av Donald Bok fra 1999 om akademisk plikt som motstykket til akademisk frihet. Den bør, mente Haugstad, «være pliktig lesning for alle som argumente-

rer for akademisk frihet som en slags umistelig rett uten samfunnsmessige forpliktelser». Og om våre beste forskere «braker problemer fra den virkelige verden som filter på egen nysgjerrighet ... så vil de i mindre grad føle at folk som meg forsøker å presse dem i riktig retning».

Haugstad hadde også en høne å plukke med forskere i den andre enden av spekteret, oppdragsforskerne. Politikere bestiller mye forskning som hjelp til å utvikle politikk, men «forskningen vi mottar er ofte svært deskriptiv, og jeg merker en viss motvilje blant forskerne mot å vurdere og analysere potensielle policy-implikasjoner av forskningen. ... For at politikk skal kunne være forskningsbasert, trenger vi analyser av potensielle policy-implikasjoner av forskningsfunn, og vi trenger forskning som er designet for å svare på presserende politiske spørsmål». Med

det berørte han også en av grunnene til at hans parti Høyre har foreslått å opprette et nytt organ for vitenskapelig rådgivning, det kan, mente han, bidra til å kople forskning og politikk på en mer effektiv måte enn i dag. 🗨️

Sitatene fra Haugstads innlegg er Forskningspolitikks oversettelse fra opptak av hans engelskspråklige innlegg.